

TUDOMÁNYOS VÁLASZOK
A GLOBALIZÁCIÓ
VÁLTOZÓ KIHÍVÁSAIRA

MAGYAR RENDÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSASÁG

TUDOMÁNYOS VÁLASZOK A GLOBALIZÁCIÓ VÁLTOZÓ KIHÍVÁSAIRA

Tanulmánykötet

Szerkesztette
KOVÁCS ISTVÁN

Magyar Rendészettudományi Társaság
Hallgatói Tagozat
Budapest
2024.

A kiadvány a Magyar Rendészettudományi Társaság Hallgatói Tagozatának
2024. március 13-án közzétett „Tanulmánykötetben való publikálásra” irányuló
felhívása keretében jelent meg.

SZERZŐK:

András Hunor Lehel r. százados	Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Rendőr-főkapitányság, sajtóreferens, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar, Rendészettudományi Doktori Iskola doktorandusz
Dr. Bartuszek Lilla Judit	LL.M., Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Közigazgatástudományi Doktori Iskola doktorandusz
Bartus Gábor r. őrnagy	Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar, Határrendészeti Tanszék, tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar, Rendészettudományi Doktori Iskola doktorandusz
Szenes Eszter	Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Hondévtisztképző Kar, Nemzetközi biztonság- és védelempolitikai MSc hallgató
Dr. Dragon Sándor r. ezredes	dr. jur., Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar, Vezetéstudományi Tanszék, tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar, Rendészettudományi Doktori Iskola doktorjelölt
Dr. Frigyer László r. alezredes	dr. jur., Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar, Krimináltaktikai Tanszék, tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem ÁJK Doktori Iskola doktorandusz, Magyar Rendészettudományi Társaság Hallgatói Tagozat elnökhelyettes
Rrépás József	Doktorandusz, Nemzeti Közszerológati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola

Ponáczy György Márk

Ph.D hallgató, Nemzeti Közszerolálati
Egyetem Közizagazgató-tudományi
Doktori Iskola

Jurácsik Gábor főhadnagy

Doktorandusz, Nemzeti Közszerolálati
Egyetem Katonai Műszaki Doktori
Iskola

LEKTOROK:

Dr. Kovács István r. őrnagy

Ph.D., Nemzeti Közszerolálati
Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vezetéstudományi Tanszék, mb.
tanszékvezető, adjunktus, Magyar
Rendészettudományi Társaság
Hallgatói Tagozat elnök

Dr. Dragon Sándor r. ezredes

dr. jur., Nemzeti Közszerolálati
Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vezetéstudományi Tanszék,
tanársegéd, Nemzeti Közszerolálati
Egyetem Rendészettudományi Kar,
Rendészettudományi Doktori Iskola
doktorjelölt

Dr. Ambrusz József t. ezredes

Ph.D., Nemzeti Közszerolálati
Egyetem Rendészettudományi Kar,
Katasztrófavédelmi Intézet,
Katasztrófavédelmi Műveleti
Tanszék, tanszékvezető

Dr. Szilváss György Péter r. őrnagy

dr. jur., Nemzeti Közszerolálati
Egyetem Rendészettudományi Kar,
Igazgatórendészeti és Nemzetközi
Tanszék, tanársegéd

D. Piros Attila r. ddtbk.

LL.M., dr. jur., Nemzeti
Közszerolálati Egyetem
Rendészettudományi Kar, Rendészeti
Vezetéstudományi Tanszék,
mesteroktató

Dr. Gyarmati József ezredes

Ph.D., Nemzeti Közszerolálati
Egyetem HHK, Haditechnikai
Tanszék, tanszékvezető egyetemi
docens

Vájlók László r. alezredes

Nemzeti Közszerolálati Egyetem
Rendészettudományi Kar,
Határrendészeti Tanszék,
mesteroktató

SZERKESZTŐ:

Dr. Kovács István r. őrnagy

Ph.D., Nemzeti Közszerológati
Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vezetéstudományi Tanszék, mb.
tanszékvezető, adjunktus, Magyar
Rendészettudományi Társaság
Hallgatói Tagozat elnök

SEGÉDSZERKESZTŐK:

Dr. Frigyer László r. alezredes

dr. jur., Nemzeti Közszerológati
Egyetem Rendészettudományi Kar,
Krimináltaktikai Tanszék, tanársegéd,
Pécsi Tudományegyetem Állami és
Jogtudományi Doktori Iskola
doktorandusz, Magyar
Rendészettudományi Társaság
Hallgatói Tagozat elnökhelyettes

Dr. Tirts Tibor r. alezredes

dr. jur., Nemzeti Közszerológati
Egyetem Rendészettudományi Kar,
Krimináltechnikai Tanszék
mesteroktató, Magyar
Rendészettudományi Társaság
Hallgatói Tagozat titkár

© Magyar Rendészettudományi Társaság, 2024.

© Szerkesztő, 2024.

© Szerzők, 2024.

ISBN: 978-615-6456-30-4

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

TARTALOMJEGYZÉK

MAGYAR NYELVŰ SZEKCIÓ

András Hunor Lehel - Szituatív vezetési stílus a modern rendészetben.....	8
Bartuszek Lilla - Fenntartható településirányítás: A Fenntartható Fejlődési Célok a hazai önkormányzati rendszerben	18
Bartus Gábor – A vasúti határforgalom-ellenőrzés helye az integrált határigazgatásban	28
Szenes Eszter - Az orosz szervezett bűnözés tendenciái az orosz-ukrán háború 2022-es eszkalációjának tekintetében	37
Dragon Sándor - CSEKA – A szervezet kialakulása és fejlődése (1917. december 20.- 1922. február 06.).....	48
Dragon Sándor - CSEKA - A szervezet elemei a vezetéstudomány tükrében (1917. december 20.- 1922. február 06.)	61
Frigyer László - A rendőrségi szolgálati kutyák alkalmazásával okozott kárral kapcsolatos szabályozás egyes polgári jogi vetületei	71
Frigyer László - A szolgálati kutyatartás és az állatvédelem, avagy a felelős állattartás, mint az „állatok károsításának” a megelőzési magatartása a rendőrség szolgálati kutyákkal kapcsolatos tevékenysége során.....	79
Répás József - A modern katonai és polgári járművek utólagos szakértői vizsgálatának adatkinyerési eljárásai	102

IDEGEN NYELVŰ SZEKCIÓ

Ponácz György Márk - Estimating the impact of asset tokenization on competitiveness in the European Union.....	122
Jurácsik Gábor - Hungary's flood protection assets	135

Szenes Eszter⁷¹

Az orosz szervezett bűnözés tendenciái az orosz-ukrán háború 2022-es eskalációjának tekintetében

Absztrakt

A transznacionális szervezett bűnözés a posztszovjet térség egyik legégetőbb problémája, amely nem csak a régió, de az Európai Unió, így Magyarország szempontjából is figyelemre méltó fenyegetés. Ezt az is bizonyítja, hogy Hazánk Nemzeti Biztonsági Stratégiája kiemelt biztonsági kockázatként értékeli a bűnszervezetek és szervezett bűnözői csoportok térnyerését.

Az Oroszországi Föderációból, valamint az Európai Unióval határos FÁK-államokból kiinduló hálózatokat nagyban befolyásolják a posztszovjet regionális biztonsági komplexum viszonyait meghatározó események. Ennek tekintetében nem hanyagolhatók el a 2022. február 24-én eskalálódott orosz-ukrán háború hatásai sem.

A tanulmány az orosz-ukrán háború orosz szervezett bűnözésre gyakorolt implikációit igyekszik feltérképezni. Mindehhez elsősorban szekunder kutatási módszertant alkalmaz, feldolgozva azon nemzetközi szakirodalmi forrásanyagot, amelynek áttekintésére magyar tudományos közösségben még nem került sor.

Kulcsszavak: Szervezett bűnözés, Oroszországi Föderáció, Posztszovjet térség, Orosz-ukrán háború

Eszter Szenes⁷²

Trends of Russian organized crime regarding the 2022 escalation of the Russo-Ukrainian war

Abstract

Transnational organised crime is one of the most pressing problems in the post-Soviet space. It is a significant threat not only for the region, but also for the European Union, including Hungary. This is also confirmed by the Hungarian National Security Strategy, as it identifies the rise of criminal organisations as a priority security risk.

Networks originating from the Russian Federation and the CIS states bordering the European Union are heavily impacted by events shaping the dynamics of the post-Soviet regional security complex. In this context, the implications of the Russo-Ukrainian war cannot be neglected.

This study seeks to explore the effect of the Russo-Ukrainian war on Russian organised crime. To do so, it employs principally a secondary research approach, examining international literature that has not yet been reviewed by the Hungarian scientific community.

Keywords: Organized crime, Russian Federation, Postsoviet region, Russo-Ukrainian war

⁷¹ Nemzetközi biztonság- és védelempolitikai MSc hallgató, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, e-mail: szenesezs@gmail.com, MTMT: 10089435, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5410-9403>

⁷² International Security and Defense MSc student, University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, e-mail: szenesezs@gmail.com, MTMT: 10089435, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5410-9403>

„A háború a bizonytalanságok birodalma; háromnegyed része azoknak a dolgoknak, melyeken a háborús cselekmények alakulnak, kisebb-nagyobb mértékben a bizonytalanság kódében rejlik. Itt tehát mindenekelőtt finom, átható értelemre van szükség oly célból, hogy az ítéletnek tapintatával az igazság kiéreztesse.”⁷³

Bevezetés

Carl von Clausewitz 18. századi örök érvényű, *A háborúról* című műve bár a napóleoni időszak fegyveres konfliktusait dolgozza fel, egyes tanulságai a jelen háborúi szempontjából sem hanyagolhatók el. A háború köde, azaz a hadászati és harcászati körülmények aktuális állásának ismeretlensége, azonban nem csupán a hagyományos – Clausewitz által leírt – hadviselésben mutatkozik meg, hanem a modern fegyveres konfliktusok úgynevezett szűrkezőnás aspektusaiban is.^{74,75}

Ezen szűrkezőnás aspektusok közé tartozik a transznacionális szervezett bűnözés kérdésköre, amely nem csak a posztszovjet térség, de az Európai Unió esetében is az egyik legégetőbb problémának számít. Ezt bizonyítja az Europol 2024-es jelentése, amely szerint a kelet-európai régióban, valamint a Baltikumban egyértelműen domináns szerepet kapnak az orosz és a helyi állampolgárok között kialakult bűnözői hálózatok.⁷⁶

A térségben megfigyelhető állapotok alapján nem meglepő tehát, hogy az orosz-ukrán háború 2022-es eszkalációja nagyban befolyásolja az említett hálózatok működését, különösképp azok aktivitási szintjét és *modus operandiját*. Egyúttal ebből az is következik, hogy a szervezett bűnözés átalakulása hatással van a konfliktus alakulására is. Tanulmányomban ezen tendenciákat veszem górcső alá.

A vizsgálat során – a magyar nyelvű szakirodalom felkutatása alatt – egyértelműen realizálódott, hogy a magyar tudományos közösség eddig kevésbé foglalkozott a témával, különösképp az orosz-ukrán konfliktus viszonylatában. Ebből fakadóan elsősorban szekunder kutatást folytattam, amelynek célja a nemzetközi szakirodalom rövid, magyar nyelvű feldolgozása volt.

A kutatómódszertant illetően meg kell említeni, hogy elsősorban angol, illetve kisebb részben orosz nyelvű szakirodalmi, illetve internetes források kerültek felhasználásra. A módszertani korlátok között érdemes figyelembe venni, hogy a tanulmány egy folyamatban lévő, lezáratlan konfliktust vizsgál, így az csak a 2024. július 10-ig nyilvánosságra került, nyílt forrásból megismerhető eseményeket veszi figyelembe. Emellett arra is fontos felhívni a figyelmet, hogy a probléma szűrkezőnás jellegének következtében a nyílt forrásból beszerezhető információk korlátozottak.

⁷³ Carl von Clausewitz (1917): *A háborúról*. Budapest, Magyarország: Athenaeum, 52. old.

⁷⁴ Dr. Boldizsár Gábor (2014): *A 21. század komplex műveleti környezete és hatása a katonai képességekre*. In: Krajnc Zoltán (szerk.): *A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája*. Budapest, Magyarország: Nemzeti Közszerológati Egyetem, 37. old.

⁷⁵ lásd bővebben: Dani Belo – David Carment: *Grey-Zone Conflict: Implications for Conflict Management*. December 2019. Canadian Global Affairs Institute. Forrás: https://d3n8a8pro7vnm.cloudfront.net/cdfai/pages/4327/attachments/original/1576008389/Grey-Zone_Conflict_Implications_for_Conflict_Management.pdf?1576008389. (A letöltés dátuma: 2024. július 10.)

⁷⁶ *Decoding the EU's most threatening criminal networks*. 2024. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. Forrás: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20report%20on%20Decoding%20the%20EU-s%20most%20threatening%20criminal%20networks.pdf>. (A letöltés dátuma: 2024. július 10.)

Tanulmányomban - a probléma átfogó értelmezését segítettő – két fejezetben tárgyalom az orosz szervezett bűnözés kérdését. Elsőként annak általános karakterével, illetve tendenciáival foglalkozom, felállítom az azok interpretációjához szükséges definíciós kereteket, valamint áttekintem az eszkalációt megelőző status quo jellegzetességeit is. Ezt követően kifejezetten a 2022. február 24-e utáni trendekre helyezem a fókuszot, majd a tanulmányt a kutatási eredmények összegzésével zárom.

Az orosz szervezett bűnözés általános jellemzői

Az orosz szervezett bűnözés jelenségének definiálása korántsem könnyű feladat annak régióspecifikus jellegzetességei, valamint a jogszabályi környezet jelentette differenciák miatt. Tanulmányomban nem teszek kísérletet egy átfogó meghatározás létrehozására; ehelyett igyekszem feltárni azon történeti tendenciákat, amelyek segítségével értelmezhető a modern orosz szervezett bűnözés.⁷⁷

Ahogy az orosz politikai rendszer, úgy a szervezett bűnözői hálózatok is évszázados társadalmi folyamatoknak köszönhetően érték el a mai formájukat. Kialakulásuk kezdete a 18. század második felére tehető, miután a feudális rendszer brutalitásának köszönhetően évente körülbelül 20 ezer ember hagyta el lakhelyét azért, hogy Szibériába meneküljön. Ezen a területen alakultak ki az első professzionális bűnözői csoportok, amelyek „az erős patriarchális hagyományokból, az államellenességből, valamint a fejletlen agrárgazdaság” nyújtotta lehetőségekből táplálkoztak.⁷⁸

Az államellenes karakter ezen korai periódusban is nagy szerepet kapott, azonban szervező erőre csupán a 20. század elején tett szert. Az 1917-es forradalmi év az államhatalom bűnözést kordában tartó képességét gyakorlatilag megszüntette, amely a bűnözés növekedésével járt. Erre a sztálini rezsim gulag-rendszere jelentett (részlet) megoldást, amellyel viszont a *vori v zakone*, azaz a „törvényes tolvajok” előtérbe kerültek.⁷⁹

A *vori v zakone* szervezete a 20. század közepéig dominálta a Szovjetunióban megfigyelhető bűnözést. Az orosz bünszervezetek történetében ez állt legközelebb azon jelenséghez, amelyet ma a köznyelv maffiának nevez. A szervezet tagjait többnyire a börtönévek kovácsolták össze; így egyfajta szubkultúra kialakulásáról is beszélhetünk. A *vori v zakone* tagjai szigorú szabályrendszer szerint végezték tevékenységüket. A szervezeti felépítés hierarchikus jellegű volt; olyannyira, hogy az elitek legfelsőbb szintjén helyet kapó tagok etikai ügyekben is ítélezhettek az alacsonyabb rangúak felett. A szubkulturális jelleget az is igazolja, hogy a tagok sajátos tetoválásokkal demonstrálták hovatartozásukat, valamint az orosz nyelven belül speciális szókincset tudhattak magukénak.⁸⁰

A *vori v zakone* által alkalmazott, kódex jellegű etikai szabályok komoly feszültséget okoztak a szervezetben jelenlévő generációk között, amely az úgynevezett *szucsja vojna* eseményeiben manifesztálódott. A gulag munkatáborainak bandaháborúi leginkább a konzervatív, szabályrendszert szigorúan betartó bűnözők, valamint az állami adminisztrációval kollaboráló fiatalabb nemzedék között zajlottak, és az előbbiektől háttérbe szorulásával fejeződtek be.⁸¹ A *szucsja vojna* hozta változás önmagán is túlmutató jelentőséggel bír, hiszen ezen

⁷⁷ Tanulmányomban az orosz szervezett bűnözés alatt a volt Szovjetunió területéről kiinduló szervezett bűnözést értem.

⁷⁸ Serguei Cheloukhine (2008): The roots of Russian organized crime: from old-fashioned professionals to the organized criminal groups of today. *Crime, Law and Social Change*, 50. szám, 354-355. old.

⁷⁹ Mark Galeotti (2018): The Vory: Russia's super mafia. London, United Kingdom: Yale University Press, 3. old.

⁸⁰ Federico Varese (1998): The Society of the Vory-v-Zakone, 1930s-1950s. *Cahiers Du Monde Russe*, 39. évfolyam, 4. szám, 515-538. old.

⁸¹ Варлам Шаламов: Очерки преступного мира: "Сучья" Война. Forrás: <https://www.tyurem.net/books/shalamov/ocherki/005.htm>. (A letöltés dátuma: 2024. július 10.)

időszakban jelent meg először az állami szereplőkkel, különösen a helyi nomenklatúrával való együttműködés az orosz szervezett bűnözés történetében.

Ezen kooperáció Leonyid Iljics Brezsnyev vezetése során vált általánossá. A brezsnyevi rendszerben a fekete piaci tevékenység nem működhetett a pártapparátus és a bűnözők közös érdekei nélkül, előbbi a korrupcióból származó bevételekből, utóbbiak pedig az úgynevezett *krisi* tevékenységért kapott védelmi pénzekből gazdagodtak meg.⁸² Ahogy Sokolov (2004) is megjegyzi, ezen időszakot az *avtorityeti*, valamint az árnyékgazdaság üzletemberei közötti együttműködés jellemezte, hiszen a brezsnyevi gazdaságpolitika folyamatos áruhiánnyal járt.^{83,84}

Az orosz szervezett bűnözés működését tekintve az egyik legfontosabb változást a Szovjetunió összeomlása és az azt követő privatizációs hullám hozta. Az új Oroszország születése után a szervezett bűnözői hálózatok könnyedén legalizálták addigi tevékenységüket: a legsikeresebbek cégek igazgatótanácsainak tagjaként, politikusként, vagy más befolyásos pozícióban folytathatták a pályafutásukat. Ezt jól leírja Sokolov (2004) egyik interjúalánya, aki a következőképp fogalmaz: „Ma már nincsenek arany nyakláncos, melegítőszettben rohangáló fickók. A mai bűnöző bőrdzseki helyett Armani-öltönyt visel, és a legjobb barátja a könyvelője, nem a testőre.”⁸⁵

A Szovjetunió megszűnését követő időszak orosz szervezett bűnözését – a privatizáció hozta legális és illegális tevékenységek közötti párhuzam okán is – nagyban jellemzi az állam és a bűnözői hálózatok összefonódása. Ezt bizonyítja Leslie Holmes 2008-as tanulmánya, ami rávilágít, hogy a rendszerszintű korrupció és a szervezett bűnözés az Oroszországi Föderációban kéz a kézben jár, amelynek fő okát az állami kontroll hiányosságai jelentik.⁸⁶ Hasonló álláspontot foglal el Svetlana Stephenson (2017); szerinte „az állami erőszakmonopólium, valamint a szervezett bűnözés politikai elitek általi elnyomása helyett kölcsönös asszimiláció” figyelhető meg Oroszországban. Ez együtt jár a bűnözői hálózatok állami struktúrákba való integrációjával, valamint az ezzel kialakuló két csoport közötti interdependencia jelenlétével is.⁸⁷ Mindezek alapján helytállónak tűnhet a modern Oroszországot „maffiaállamként” aposztrofálni, azonban Mark Galeotti (2018) sokkalta jobban árnyalja a képet: „A Kreml nem kontrollálja az oroszországi szervezett bűnözést, azonban az utóbbi sem irányítja a kormányzatot. Ehelyett a szervezett bűnözés virágzik Putyin alatt, hiszen az jól beleillik az általa felépített rendszer működésébe.”⁸⁸

A keleti blokk felbomlása azonban nem csupán a szervezett bűnözői csoportok állammal való kapcsolatában hozott változást, de azok földrajzi jellegzetességeit illetően is. A Szovjetunió – kiterjedése következtében – számos etnikai csoportot ölelt fel, amely etnikai

⁸² A *krisi* (крыши) szó szerint „tetőket” jelent, azon tevékenység megnevezése, amikor egyes bűnszervezetek védelmet biztosítanak egyes legálisan működő vállalkozásoknak más bűnszervezetekkel szemben. Lásd bővebben: В. Е. Эминов - С. В. Максимов (2019): Организованная Преступность И Коррупция: Российские Реалии И Пути Противодействия. Проспект.

⁸³ Vsevolod Sokolov (2004): From Guns to Briefcases: The Evolution of Russian Organized Crime. *World Policy Journal*, 21. évfolyam, 1. szám, 69-70. old.

⁸⁴ Az *avtorityeti* (Авторитеты) szó szerint „hatóságokat” jelent, ezen kontextusban azokra a hierarchikusan működő bűnözői csoportokra utal, amelyek a bűnözés egy-egy szegmensét irányították. Lásd: Russian Organized Crime. 2014. Stanford Model United Nations Conference. Forrás: <https://web.stanford.edu/group/sias/cgi-bin/smunc/wp-content/uploads/2014/10/Russia-BG-Final.pdf>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)

⁸⁵ Sokolov: i.m. 13. 72. old.

⁸⁶ Leslie Holmes (2008): Corruption and Organised Crime in Putin's Russia. *Europe-Asia Studies*, 60. évfolyam, 6. szám, 1026. old.

⁸⁷ Svetlana Stephenson (2017): It takes two to tango: The state and organized crime in Russia. *Current Sociology*, 65. évfolyam, 3. szám, 411-426. old.

⁸⁸ Mark Galeotti: Gangster's paradise: how organised crime took over Russia. The Guardian. 2018. Forrás: <https://www.theguardian.com/news/2018/mar/23/how-organised-crime-took-over-russia-vory-super-mafia>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)

törésvonalak a bűnözői hálózatokban is megmutatkoztak: ezért beszélhetünk akár csecsen, grúz, vagy éppen ukrán szervezett bűnözésről. Ennek ellenére a témával foglalkozó szakértők mégis az orosz szervezett bűnözés gyűjtőfogalmat használják a posztszovjet térség hasonló csoportjainak összefoglalására, hiszen ezek gyakran regionális és nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeznek.⁸⁹ A Szovjetunió felbomlásával tehát az orosz szervezett bűnözés transznacionálissá vált, amely komoly problémát jelent – különösen az európai kontinens biztonsági architektúrájának stabilitása szempontjából. Figyelembe véve az állam és ezen hálózatok korábban említett összefonódásait, érdemes megemlíteni, hogy a szervezett bűnözés akár eszközként is működhet a Kreml kezében, fenntartva befolyását az egyes posztszovjet államokban, hátráltatva azok demokratikus fejlődését.⁹⁰ Éppen ezért kimondható, hogy a térségben a szervezett bűnözés nem értékelhető csupán rendvédelmi problémaként; az alapjaiban befolyásolja a regionális biztonsági komplexum 1991-ben függetlenné vált államainak társadalmi, politikai és gazdasági jövőjét.⁹¹

Az orosz szervezett bűnözés az orosz-ukrán háború tekintetében

A 2014 óta zajló orosz-ukrán háború 2022-es eszkalációja alapjaiban kérdőjelezte meg az európai biztonsági architektúra stabilitását. Miután az addig sokszor „befagyott” és „hibrid” jelzővel illetett konfliktust újra a konvencionális katonai eszközök kezdték dominálni, az ukrainai hadszíntér addig ismert dinamikái jelentősen megváltoztak; ez alól pedig a szervezett bűnözés sem jelentett kivételt.

Ez korántsem meglepő, hiszen – ahogy a SIPRI 2010-es évkönyve is felhívta rá a figyelmet – a kollektív szervezett fegyveres erőszak, valamint a transznacionális bűnözés kapcsolata csupán integrált elemzés során tárható fel.⁹² Ennek nyomán a továbbiakban az ukrainai háború 2022-es eszkalációjának orosz szervezett bűnözésre gyakorolt hatásait vizsgálom.

Mindezek előtt azonban érdemes körülhatárolni, hogy Ukrajna, illetve az ukrainai bűnözői csoportok milyen szerepet töltek be a posztszovjet térség szervezett bűnözési palettáján. Ahogy a nevéből is adódik, az ország regionális biztonsági komplexumok határán fekszik, amely determinálja stratégiai-külpolitikai megosztottságát is.^{93, 94} Ezen határvidék-jelleg a szervezett bűnözés helyi karakterére is hatással van: Ukrajna a háború eszkalációjáig a posztszovjet térség egyik legnagyobb tranzitországnak számított, különösen a kábítószerkereskedelem (ezen belül konkrétan az Afganisztánból Európába áramló heroin), valamint a fegyverkereskedelem (könnyű- és kézfegyverek) terén.⁹⁵

Ukrajna speciális jellege a szervezett bűnözői hálózatok országon belüli megoszlását is nagyban befolyásolta. Elsőként érdemes megemlíteni Odessza kikötőjét, amely az Európába irányuló csempészet egyik legfontosabb központjává vált. Erre utal az orosz bűnözői körökben

⁸⁹ Scott O’Neal, J.D. (2000): Russian Organized Crime: A Criminal Hydra. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 69. évfolyam, 5. szám, 1-2. old.

⁹⁰ Lada L. Roslycky (2009): Organized transnational crime in the Black Sea Region: a geopolitical dilemma?. *Trends in Organized Crime*, 12. szám, 24. old.

⁹¹ Louise I. Shelley (1994): Post-Soviet Organized Crime: Implications for Economic, Social, and Political Development. *Demokratizatsiya*, 3. szám, 341. old.

⁹² Ekaterina Stepanova (2010): Armed conflict, crime and criminal violence. In: SIPRI Yearbook 2010. Solna, Svédország: Stockholm International Peace Research Institute, 37. old.

⁹³ A 16-17. századig az „Ukrajna” terminus határvidéket, végeket jelentett. Lásd Fedinec Csilla – Font Márta – Szakál Imre – Varga Beáta (2021): Ukrajna története: régiók, identitás, államiség. Budapest, Magyarország: Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat Kiadó, 150. old.

⁹⁴ Szenes Eszter Zsófia (2023): Az orosz-ukrán konfliktus eszkalációjával kapcsolatos orosz külpolitikai döntéshozatal befolyásoló tényezők. *Honvédségi Szemle*, 2023/5. szám, 31. old.

⁹⁵ Cornel Racoveanu (2024): War in Ukraine and European Security: The Re-Organization of Crime. *Perspective Politice*, 17. évfolyam, Special Issue, 164-168. old.

elterjedt mondás, miszerint Rosztov a bűnözők apja, Odessza pedig az anyja.⁹⁶ Innen az el nem ismert, de facto államként működő transznysztiai entitáson, majd a Moldovai Köztársaságon, illetve Románián keresztül szállították a csempészarút Közép-, valamint Nyugat-Európába. Az odesszai illegális kereskedelemmel kapcsolatban számos kérdés felmerült 2022 februárja óta. Egyrészt érdemes megemlíteni, hogy a 2022 tavaszán megfigyelt dél-nyugati hadműveleti irány sokáig a város orosz kézre kerülésével fenyegetett, amely nagyban befolyásolhatta az itt folyó törvénytelen kereskedelmet. Bár ez nem következett be, a szomszédos Moldovai Köztársaságban zajló események is negatív hatást gyakoroltak arra. Egyfelől Ukrajna a háború következtében lezárta a határait, így az el nem ismert Dnyeszter Menti Köztársaságba való átjutás kétségesé vált. Másrészt az uniós csatlakozásra törekvő Moldovai Köztársaság is fokozott ellenőrzés alá vonta az oroszbarát szakadár állammal közös határait, ami tovább nehezíti az illegális kereskedelmet.⁹⁷

Odessza mellett a Krím-félszigeten fekvő szevasztopoli, valamint a szimferopoli kikötő is fontos központja az Ukrajnában működő szervezett bűnözői hálózatoknak.⁹⁸ Utóbbi volt például a Krímben leginkább ismert bűnszervezetek, a Basmaki, illetve a Szálem bázisa. A félszigeten működő csoportok orosz kapcsolatai megkérdőjelezhetetlenek voltak, az itt megszerzett illegális bevételeket általában orosz bankokban mosták tisztára.⁹⁹ Éppen ezért nem meglepő, hogy a Krím-félsziget 2014-es annexiója során az úgynevezett „kis zöld emberkék” (azonosító nélküli egyenruhát viselő orosz különleges csapatok), illetve a helyi rendőrség mellett az „önvédelmi erők” kötelékeiben az említett szervezetek számos tagja részt vett, az Oroszországi Föderáció érdekeit szolgálva.¹⁰⁰ Az együttműködés tényét az is alátámasztja, hogy az annektált Krím-félsziget helyi vezetőjének Moszkva Szergej Akszjonovot jelölte ki, aki a '90-es években a Szálem bűnszervezet egyik kiemelt tagja volt.¹⁰¹

A kikötőkön túl érdemes megemlíteni Donyeck és Luhanszk megyéket, illetve az ott kialakult oroszbarát szeparatista entitásokat, amely területeket az elmúlt évtizedekben sem Kijev, sem Moszkva nem tudta igazán irányítása alá vonni.¹⁰² Ahogy az UNICRI jelentése is felhívja rá a figyelmet, 2014 és 2022 között ezen de facto köztársaságok bevételeinek nagy részét a fekete kereskedelem szolgáltatta. Ez azonban az eszkaláció hatására, illetve a kelet-ukrajnai hadműveleti tér elsődlegessé válása miatt lényegében megszűnni látszik, hiszen a konfliktus intenzitása ellehetetleníti a csempészetet.¹⁰³

Annak ellenére, hogy a háború az ukrajnai szervezett bűnözői csoportok számos korábbi tevékenységét korlátozta, az több új lehetőséget is teremtett. Ilyen például az embercsempészet,

⁹⁶ Cheloukhine: i.m. 8. 361. old.

⁹⁷ Kamil Całus: Transnistria is in the new international reality. 2023. OSW – Centre for Eastern Studies. Forrás: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-12-29/transnistria-new-international-reality>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)

⁹⁸ Mark Galeotti: The Crimea – A New Free-Crime Economic Zone. 2014. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Forrás: <https://globalinitiative.net/analysis/crimea/>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)

⁹⁹ Mark Galeotti: Commentary: Crime and Crimea – Criminals As Allies And Agents. 2014. Radio Free Europe, Radio Liberty. Forrás: <https://www.rferl.org/a/crimea-crime-criminals-as-agents-allies/26671923.html>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)

¹⁰⁰ Iffat Idris: Corruption, crime and conflict in eastern Ukraine. 2022. Serious Organised Crime & Anti-Corruption Evidence Research Programme. Forrás: <https://www.birmingham.ac.uk/documents/college-social-sciences/government-society/publications/corruption-crime-and-conflict-in-eastern-ukraine.pdf>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)

¹⁰¹ Simon Shuster: Putin's Man in Crimea Is Ukraine's Worst Nightmare. 2014. TIME. Forrás: <https://time.com/19097/putin-crimea-russia-ukraine-aksyonov/>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)

¹⁰² Joshua P. Mulford (2016): Non-State Actors in the Russo-Ukrainian War. Connections: The Quarterly Journal, 15. évfolyam, 2. szám, 98. old.

¹⁰³ The Conflict in Ukraine and its Impact on Organized Crime and Security. 2022. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Forrás: https://unicri.it/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)

valamint az emberkereskedelem területe. Előbbi különösebben a hadköteles férfiakat érinti, hiszen számukra tilos elhagyni Ukrajna területét, míg más ukrán állampolgárok viszonylag megengedő jogi szabályozás mellett el tudnak menekülni a háború által érintett településekről az Európai Unió tagállamai által biztosított vízummentességnek köszönhetően.¹⁰⁴ A menekültek tekintetében is merültek fel komolyabb visszaélések belföldön és külföldön egyaránt: egyes bűnszervezetek a kiszolgáltatottságukat kihasználva – számukra munkalehetőséget kínálva – kényszerítettek prostitúcióra menekülteket.¹⁰⁵

Ezen túl a drog- és fegyverkereskedelem területén szintén fellendülés volt tapasztalható. A Global Initiative Against Transnational Organized Crime 2023-as, terepmunkát is magában foglaló kutatása szerint mindkét illegális árucikket tekintve megnőtt a kereslet a háború hatására. A konfliktus eszkalációjának első két évében kevésbé volt megfigyelhető az eltűnt fegyverek feketepiaci értékesítése, ehelyett azok többnyire a helyiekhez, illetve úgynevezett szűrkezőnás raktárakba kerültek. Ennek következtében fennmarad a bűnözői hálózatokhoz kerülés kockázata. Ezzel szemben a kábítószerkereskedelem sokkal égetőbb fenyegetést jelent Ukrajna számára: mivel a keletről érkező szállítmányok előtt a keleti országországokban zajló harcok gyakorlatilag elzárták a nyugati piacokat, Ukrajnában a szintetikus drogok kezdtek egyre nagyobb teret nyerni.¹⁰⁶ Ez többek között a megnövekedett keresletnek is köszönhető, hiszen a frontvonalban harcoló katonák sokszor illegális szerek segítségével igyekeznek megküzdeni az őket érő pszichológiai terheléssel.¹⁰⁷

A kézzelfogható problémák mellett érdemes továbbá vizsgálni, hogy az említett bűnözői hálózatok miként vesznek részt a konfliktusban egyik vagy másik fél oldalán. Ezt indokolja a posztszovjet térség szervezett bűnözésének sajátos jellege, amely együtt jár az állammal való összefonódással.

Bár, ahogy korábban is említettem, a konfliktus 2014-es kitörése során a krími bűnszervezetek többnyire az orosz érdekeket képviselték, ma az Ukrajna többi részén működő hálózatok tekintetében ez nem mutatkozik meg. Az eszkaláció első hónapjaiban számos esetet jegyeztek fel, amikor egyes csoportok például jelentették az Ukrán Biztonsági Szolgálat (SZBU) számára, amennyiben Moszkva által megbízott orosz bűnözőkkel találkoztak. „Egyes bűnözők hazafias hajlamát azonban nem szabad készpénznek venni. Végül is a konfliktus a bűnözői szemszögből nézve a területet és a profitot egyaránt veszélyezteti, ami a hazafiság és az önérdék kérdéseit szépen összehangolja.”¹⁰⁸

Együttal a másik oldal is aktívan alkalmaz egyes szervezett bűnözői hálózatokat háborús céljai eléréséhez, azonban ezt inkább kényszerből teszi. Tekintve, hogy az Oroszországi Föderáció ellen számos nyugati ország, valamint az egész Európai Unió súlyos szankciókat vetett ki, Moszkva rákényszerül, hogy egyes luxuscikkek vagy éppen valuta tekintetében hasonló hálózatok „szolgáltatásait vegye igénybe.”¹⁰⁹ Ez 2022 második felében olyan méreteket öltött, hogy az orosz állam bűnözői csoportokat alkalmazott, és illegális dohány-,

¹⁰⁴ Uo. 21. old.

¹⁰⁵ Sylvain Keller: The Exploitation of Ukrainians: Additional Consequences of an Armed Conflict. 2023. Reliefweb. Forrás: <https://reliefweb.int/report/ukraine/exploitation-ukrainians-additional-consequences-armed-conflict>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)

¹⁰⁶ Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2023): New Dynamics, New Opportunities: Trends in Organised Crime in Ukraine After Russia's Invasion. LSE Public Policy Review, 3. évfolyam, 1. szám, 2-4. old.

¹⁰⁷ Drugs on the front line. 2024. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Forrás: <https://globalinitiative.net/analysis/ukraine-synthetic-drugs-ocindex/>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)

¹⁰⁸ Global Initiative Against Transnational Organized Crime: i.m. 33. 2. old.

¹⁰⁹ Vanda Felbab-Brown – Diana Paz García: Russia, Ukraine, and organized crime and illicit economies in 2024. 2024. Brookings. Forrás: <https://www.brookings.edu/articles/russia-ukraine-and-organized-crime-and-illicit-economies-in-2024/>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)

illetve kábítószerkereskedelemmel igyekezte pótolni azokat a kieső bevételeket, amelyekből nyugat-európai hírszerző műveleteit kívánta finanszírozni.¹¹⁰

Ezen trendek alapján tehát az ukrajnai háború eskalációja jelentős befolyással van a térség szervezett bűnözői hálózatainak tevékenységére annak összes aspektusát tekintve. Ezzel együtt a felmerülő problémák listája nem tekinthető lezártnak, hiszen egy folyamatban lévő konfliktusról van szó. Bár a harcok intenzitásának csökkenése egyelőre nem látszik, az országnak a háború végeztével is számos hasonló kihívással kell majd szembenéznie. Ilyen például a társadalom demilitarizációja; ennek során pedig a korábban említett, „szürkezónás raktárakban” ragadt fegyverek feketepiaci értékesítésének kockázata komoly problémát jelenthet. Ahogy az UNICRI szakértői is felhívják rá a figyelmet, legalább ekkora kockázattal fog járni a háború utáni újjáépítési folyamat is, leginkább a szervezett bűnözéssel együtt járó, magas szintű korrupció miatt.¹¹¹ A gazdasági és pénzügyi újjáépítéssel párhuzamosan nem szabad figyelmen kívül hagyni a társadalom stabilizációját, valamint a harci cselekményeket átélő sorkatonák reintegrációját sem. Ez különösen fontos, hiszen a haderőben szolgált, mentális traumával küzdő emberek számára vonzóvá válhat a szervezett bűnözői hálózatok által kínált gyors pénzszerezési lehetőség, utóbbiak pedig előszeretettel toboroznak harci tapasztalattal rendelkező egyéneket.¹¹²

Mindezeket tekintve kimondhatjuk, hogy az ukrajnai konfliktus múltja, jelene és jövője is komoly hatással van a posztsovjjet térség szervezett bűnözésének dinamikáira.

Összegzés

Tanulmányomban az orosz szervezett bűnözés, valamint az orosz-ukrán háború kapcsolatát vizsgáltam, amelynek feltárásához nem csupán a 2022 februárja óta zajló eseményeket vettem górcső alá, hanem az orosz szervezett bűnözés kialakulásának folyamatát is áttekintettem. Mindehhez szekunder kutatást végeztem és elsősorban szakirodalmi és internetes forrásokat alkalmaztam.

A kutatási eredmények rávilágítottak, hogy az orosz szervezett bűnözői hálózatok fejlődése évszázados múltra tekint vissza. Egyúttal az is megmutatkozott, hogy a Szovjetunió fennállása alatt a bűnözői csoportok államellenessége átalakult, és a 20. század végére, illetve a 21. század elejére már az állam és a hálózatok asszimilációjáról beszélhetünk. Ezen asszimilatív-szimbiotikus kapcsolat pedig az orosz szervezett bűnözést igazán egyedivé teszi globális szinten. Ezzel párhuzamosan a vizsgált hálózatok erős transznacionális karaktere is hasonló unikalitást tükröz, amely megalapozza az „orosz szervezett bűnözés” terminus gyűjtőfogalomként való alkalmazását.

Az Oroszországi Föderáció 2022-es Ukrajna elleni inváziójának ezen kontextusban való vizsgálata a magyar tudományos diskurzus tekintetében számos újszerű eredményt hozott. Egyértelművé vált, hogy a háború hatására az ukrajnai bűnözői hálózatok tevékenysége nem háttérbe szorult, sokkal inkább átalakult, mind a kábítószer-, a fegyver-, illetve az emberkereskedelem területén. Ezen felül felmerült az egyes bűnszervezetek állami funkcionáriusként való működése, amely új perspektívát jelenthet az állam alatti szereplők fegyveres konfliktusokban való alkalmazásának vizsgálata terén.

Összefoglalva tehát az ukrajnai háború komoly változásokat hozott a régió szervezett bűnözői hálózatainak tevékenységében. Ezzel együtt azonban az elmúlt két és fél esztendő arra is rámutatott, hogy – a profitszerzés érdekében – ezen aktorok mekkora alkalmazkodási

¹¹⁰ Mitchell Prothero: Russian Spies Have Gone Full Mafia Mode Because of Ukraine. 2022. Vice. Forrás: <https://www.vice.com/en/article/k7bx4v/russia-traffickers-spies>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)

¹¹¹ i.m. 33. 41. old.

¹¹² Fabian Zhilla (2024): Foreign Fighter Returns and Organized Crime in Southeast Europe Post-Ukraine Conflict. *Journal of Illicit Economies and Development*, 6. évfolyam, 1. szám, 30-41. old.

potenciállal rendelkeznek. Az adaptivitás pedig – ahogy már korábban is említettem – akár állami szereplők számára is különösen vonzóvá teheti ezen bűnözői csoportok alkalmazását bizonyos célok érdekében. Utóbbi kérdéskör lehetőséget ad a kutatás ilyen irányú folytatására.

Felhasznált szakirodalom

1. Cheloukhine, Serguei (2008): The roots of Russian organized crime: from old-fashioned professionals to the organized criminal groups of today. *Crime, Law and Social Change*, 50. szám, 353-374. old.
2. von Clausewitz, Carl (1917): A háborúról. Budapest, Magyarország: Athenaeum, 1-253. old.
3. Dr. Boldizsár, Gábor (2014): A 21. század komplex műveleti környezete és hatása a katonai képességekre. In: Krajnc Zoltán (szerk.): A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája. Budapest, Magyarország: Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 15-45. old.
4. Fedinec, Csilla – Font Márta – Szakál Imre – Varga Beáta (2021): Ukrajna története: régiók, identitás, államiság. Budapest, Magyarország: Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat Kiadó, 1-447. old.
5. Galeotti, Mark (2018): The Vory: Russia's super mafia. London, United Kingdom: Yale University Press, 1-344. old.
6. Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2023): New Dynamics, New Opportunities: Trends in Organised Crime in Ukraine After Russia's Invasion. LSE Public Policy Review, 3. évfolyam, 1. szám, 1-11. old.
7. Holmes, Leslie (2008): Corruption and Organised Crime in Putin's Russia. *Europe-Asia Studies*, 60. évfolyam, 6. szám, 1011-1031. old.
8. Mulford, Joshua P. (2016): Non-State Actors in the Russo-Ukrainian War. *Connections: The Quarterly Journal*, 15. évfolyam, 2. szám, 89-107. old.
9. O'Neal, Scott, J.D. (2000): Russian Organized Crime: A Criminal Hydra. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 69. évfolyam, 5. szám, 1-5. old.
10. Racoveanu, Cornel (2024): War in Ukraine and European Security: The Re-Organization of Crime. *Perspective Politice*, 17. évfolyam, Special Issue, 163-176. old.
11. Roslycky, Lada L. (2009): Organized transnational crime in the Black Sea Region: a geopolitical dilemma?. *Trends in Organized Crime*, 12. szám, 21-29. old.
12. Shelley, Louise I. (1994): Post-Soviet Organized Crime: Implications for Economic, Social, and Political Development. *Demokratizatsiya*, 3. szám, 341-358. old.
13. Sokolov, Vsevolod (2004): From Guns to Briefcases: The Evolution of Russian Organized Crime. *World Policy Journal*, 21. évfolyam, 1. szám, 69-74. old.
14. Stepanova, Ekaterina (2010): Armed conflict, crime and criminal violence. In: SIPRI Yearbook 2010. Solna, Svédország: Stockholm International Peace Research Institute, 37-60. old.
15. Stephenson, Svetlana (2017): It takes two to tango: The state and organized crime in Russia. *Current Sociology*, 65. évfolyam, 3. szám, 411-426. old.
16. Szenes, Eszter Zsófia (2023): Az orosz-ukrán konfliktus eszkalációjával kapcsolatos orosz külpolitikai döntéshozatal befolyásoló tényezők. *Honvédségi Szemle*, 2023/5. szám, 38-45. old.
17. Varese, Federico (1998): The Society of the Vory-v-Zakone, 1930s-1950s. *Cahiers Du Monde Russe*, 39. évfolyam, 4. szám, 515-538. old.
18. Эминов, В. Е. - С. В. Максимов (2019): Организованная Преступность И Коррупция: Российские Реалии И Пути Противодействия. Проспект.

19. Zhilla Fabian (2024): Foreign Fighter Returns and Organized Crime in Southeast Europe Post-Ukraine Conflict. *Journal of Illicit Economies and Development*, 6. évfolyam, 1. szám, 30-41. old.

Internetes hivatkozások

1. Decoding the EU's most threatening criminal networks. 2024. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. Forrás: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20report%20on%20Decoding%20the%20EU-s%20most%20threatening%20criminal%20networks.pdf>. (A letöltés dátuma: 2024. július 10.)
2. Drugs on the front line. 2024. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Forrás: <https://globalinitiative.net/analysis/ukraine-synthetic-drugs-ocindex/>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)
3. Russian Organized Crime. 2014. Stanford Model United Nations Conference. Forrás: <https://web.stanford.edu/group/sias/cgi-bin/smunc/wp-content/uploads/2014/10/Russia-BG-Final.pdf>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)
4. The Conflict in Ukraine and its Impact on Organized Crime and Security. 2022. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Forrás: https://unicri.it/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)
5. Belo, Dani – David Carment: Grey-Zone Conflict: Implications for Conflict Management. December 2019. Canadian Global Affairs Institute. Forrás: https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/cdfai/pages/4327/attachments/original/1576008389/Grey-Zone_Conflict_Implications_for_Conflict_Management.pdf?1576008389. (A letöltés dátuma: 2024. július 10.)
6. Całus, Kamil: Transnistria is in the new international reality. 2023. OSW – Centre for Eastern Studies. Forrás: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-12-29/transnistria-new-international-reality>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)
7. Felbab-Brown, Vanda – Diana Paz García: Russia, Ukraine, and organized crime and illicit economies in 2024. 2024. Brookings. Forrás: <https://www.brookings.edu/articles/russia-ukraine-and-organized-crime-and-illicit-economies-in-2024/>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)
8. Galeotti, Mark: Commentary: Crime and Crimea – Criminals As Allies And Agents. 2014. Radio Free Europe, Radio Liberty. Forrás: <https://www.rferl.org/a/crimea-crime-criminals-as-allies/26671923.html>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)
9. Galeotti, Mark: Gangster's paradise: how organised crime took over Russia. The Guardian. 2018. Forrás: <https://www.theguardian.com/news/2018/mar/23/how-organised-crime-took-over-russia-vory-super-mafia>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)
10. Galeotti, Mark: The Crimea – A New Free-Crime Economic Zone. 2014. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Forrás: <https://globalinitiative.net/analysis/crimea/>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)
11. Idris, Iffat: Corruption, crime and conflict in eastern Ukraine. 2022. Serious Organised Crime & Anti-Corruption Evidence Research Programme. Forrás: <https://www.birmingham.ac.uk/documents/college-social-sciences/government->

- [society/publications/corruption-crime-and-conflict-in-eastern-ukraine.pdf](#). (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)
12. Keller, Sylvain: The Exploitation of Ukrainians: Additional Consequences of an Armed Conflict. 2023. Reliefweb. Forrás: <https://reliefweb.int/report/ukraine/exploitation-ukrainians-additional-consequences-armed-conflict>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)
 13. Prothero, Mitchell: Russian Spies Have Gone Full Mafia Mode Because of Ukraine. 2022. Vice. Forrás: <https://www.vice.com/en/article/k7bx4v/russia-traffickers-spies>. (A letöltés dátuma: 2024. július 13.)
 14. Шаламов, Варлам: Очерки преступного мира: "Сучья" Война. Forrás: <https://www.tyurem.net/books/shalamov/ocherki/005.htm>. (A letöltés dátuma: 2024. július 10.)
 15. Shuster, Simon: Putin's Man in Crimea Is Ukraine's Worst Nightmare. 2014. TIME. Forrás: <https://time.com/19097/putin-crimea-russia-ukraine-aksyonov/>. (A letöltés dátuma: 2024. július 12.)